

אפטר-שייב או ספר

מאמר יבש

על

מצבו של

הספר

הרצויה מן הדיו ברוב שעות היממה, ובאיכות שאינה נופלת מזו של מערכת-הקול האישית. אבל כל זה לא נאמר בכדי לתקוף בארסיות את האמפליפירים המש-תלטים על האנושות כי אם לציון שמחירה של מערכת-קול שכזו, אשר מפארת כל בית ממוצע, יכול היה לזכות את בעליה בספריה של כחמש-מאות ספרי-כיס, בתור התחלה.

אלא שספריה זה אפילו לא ריהוט. העיצוב המודרני פתר את בעיות קישוט הדירה גם בלי הכריכות הצבעו-ניות שהיו חביבות על הדורות הקודמים. היום ספרים, כמו פלאסטלינה, זה בשביל ילדים. ילדים צריכים לקרוא כי זה בריא וגם חינוכי. ילדים גם צריכים לצייר, עד שיגדלו ויוכלו להפסיק עם השטויות ולהתחיל ללמוד מקצוע. בעולם המבוגרים מציינים רק ציירים מקצועיים או מיליונרים משועממים או נכים בפה וברגל או משור-געים של ריפוי בעיסוק. אדם מבוגר ובשל לא יקרא את „עלילות הבארון מינכהאוזן“ כשם שלא יעסוק בקליעת סלילות ראפיה.

מתוך כל עם המבוגרים השפוי בדעתו, רק פרופסו-רים קוראים ספרים (את זה רואים בביור בטלוויזיה מאחורי כל פרופסור מרואיין) ומילואימניקים לפעמים, כשאין קלפים. השאר מפעילים את אברי-הקריאה רק למטרת עיתונים — אם-כי מדי נצחון או מחדל הם עושים מאמץ וקוראים את רבי-המכר התורן כדי לשמור על גחלת התרבות והזהות הלאומית. (ואין כאן כוונה לעסוק באיכות הספרים, מאחר ואפילו לספרי-בלש ורומאנים ורומאנטיים אין קוראים). וגם ילדיהם של אלה, שכיום מוצפים בארגוני ספרי-ילדים כמו בארגוני צעצועים, יגיעו יום אחד לגיל עשר ויוכלו להפסיק סוף-סוף לקרוא, ולהתחיל לצפות בפטרוצ'לי, כמו אבו-תיהם.

אפשר לראות בקטע זה מעין מיספד מר לתקופת הספר שהולכת ונעלמת לטובת האוזניות של הפופ-ה-מתקדם והקולנוע המקורר ומאוורר והטלוויזיה ה-מהפנטת. פעם, היו הספרים נחלתם של מעטים ועשירים בלבד מחירם הרב. היום ספרים הם שוב מוצר כמעט אקסקלוסיבי, וזאת למרות מחירם העלוב. בקושי אפטר-שייב, כאמור.

ו„אהבת ציון“ וספרי מופת אחרים, אשר עסקו רובם ככולם באותם עניינים וגם הם הכילו שפע של פניני-לשון וגיבורים ומוסר-השכל. לכותב, שהיה אז נער רך ותמים, התברר כי הספרים של הגדולים — נוסף על היותם בלי נקודות וצפופים ועבים — עוסקים תמיד בארץ ישראל של פעם, ובגולה המזרחית של אחר-כך. והכותב גם חשב שאם ארץ ישראל של פעם והגולה של אחר כך היו כל כך יבשים ומשעממים כמו הספרים, אז באמת עברו על עם ישראל תקופות קשות.

במרוצת הזמן התברר שאפשר להעתיק את תקציר העלילה מאידיוט אחר שקרא את הספר, ופניני-לשון אפשר להוציא באופן מקרי — כמו שמות מספר הטלפון-נים, ושתמיד אפשר לכתוב שאוהבים את היצירה מאותן סיבות ותיקות וטובות — גיבורים חיוביים וכל ה-שטויות. בקיצור, הכותב הפסיק לקרוא ספרים של מבו-גרים, והתרכז רק בסיכומים הכרחיים לפי הנוסחה המובאת לעיל. למעשה הפסיק לקרוא בכלל.

רק אחרי שנים, אולי היה זה בצבא, התגלה באקראי שאפשר לקרוא ספרים בלי לסכם אותם ואפילו להנות מן העסק, למרות שאין נקודות. אבל זה היה מאוחר מדי, והטראומה כבר נחקקה בנשמה: לא שלום עליכם, לא הווארד פאסט ולא פרץ. גם לעגנון קשה לגשת. כל עיירה יהודית מזכירה יומן קריאה. כל סיפור עברי מזכיר שיעורי בית. כל סופר עברי מזכיר מורה לספרות.

ובכן, נא להוציא מוסר-השכל: „מן הקטע אנו למדים כי על הסופר העברי להיזהר שמא ייכנס לתכנית הלימודים. כמו כן אוי לסופר שתלמידים מסכמים אותו.“

ספרים היום, כמו תמיד, הם מיצרנים זולים. על-אף האינפלציה וחומרי-הגלם, ספרי-כיס הוא עדיין אחד מן הדברים הזולים בטבע. התגלית הזאת באה על הכותב באופן פתאומי, לאחר ששוב התעצבן על שמחירי הספרים עלו בכמה-זכמה אחוזים צנועים. אחר-כך באה ההת-גלות: ספרי-כיס שמכיל מאתיים עד שלוש-מאות עמוד (בין אם זוהי ערימת-זבל או יצירת מופת) זול יותר מאפטר-שייב מחורבן. ספרי-כיס לא מסובסד עולה כמו חצי קילו בשר, או שליש תקליט, או כרטיס-וחצי ל-קולנוע, או שני אספרסו, או דו"ח חנייה אחד.

הקטיגוריה אומרת: „יא פראייר אתה יודע כמה עולה פוקס-בוק באירופה או אמריקה? אולי החצי ממה שעולה פה. וחוף מזה, אם תכתוב שספרים כאן זה דבר זול, אתה עושה מישדר-שירות למו"לים ולבעלי החנויות שמעלים כל הזמן את המחירים. אז הסניגוריה לקחה את הסיכון הזה בחשבון, ובכל זאת נכתבים הדברים, מתוך כוונה להוכיח שכמעט כל אדם יכול למלא את הבית באותם מוצרי ספרות, וכי המאמץ ה-לכללי אינו הסיבה למיעוט הקריאה.“

שוב כלכלה השוואתית: מערכת-קול ממוצעת, כזאת שמנגנים בה פופ או יוונית, עולה כעשרת-אלפים לירה (או שטר שלוש חודשי עבודה) ואת המערכת יש להיזן בקאסטות או בתקליטים כדי להפיק את המוסיקה ה-רצויה. וכל זה נעשה כאשר אפשר לקלוט את המוסיקה

יומן כתיבה

על

יומן קריאה

שים מדוע מצא הספר חן בעיני הכותב, ונסיגנות נואשים למצוא מידות טובות בסיפור מהן יוכל ללמוד מוסר-השכל — הגיע הכותב למק המסכם „ביקורת“, ושם כתב בערך כך:

„לצערנו נקטע חלק ב' של „חיי אדם“ בעודו באיבו (פנין-לשון) בגלל פטירתו של הסופר ש. עליכם (כבר אז ניחן הכותב בהומור דקיק) וכיוון שכך לא הגיעה ה-יצירה לסיימה. חלק ב' הוא טוב ומעניין כמו חלק א', אם כי קצר ממנו.“ האמת היא שאותם ימים שמה הכותב עד מאוד על כי מלאך-המוות התערב בצורה גסה בתכנית הלימודים ופטר את כותבי יומני-הקריאה בספר מיותם ודק באופן לא צפוי.

אחר-כך באו „אחי גיבורי התהילה“ ו„רבי עקיבא“

קטע אוטוביוגרפי פחות יבש מן המאמר שלעיל, ובו יסופר כיצד עוצבו הרגלי הקריאה של כותב העמוד — וממנו ניתן ללמוד מוסר-השכל חינוכי וכו' וכו'.

כשהגיע הכותב לשנת לימודיו השביעית, הוטל עליו, כעל שאר תלמידי כיתתו, לקרוא ספר ולהכין עליו יומן קריאה. שש שנים עברו בריקודים — כל סיפורת הילדים מ„חסימבא“ ועד „בת מונטסומה“ ו„על כל שאלה תשובה“ ו„שביל קליפות התפוזים“ — ובשנה ה-שביעית עוברים לספרים של אנשים, שהם ספרים בלי נקודות ועם כתב קטן וצפוף כראוי למבוגרים. ספר ראשון: „חיי אדם“ מאת שלום עליכם, חלק א'. ספר שני: „חיי אדם“ מאת הנ"ל, חלק ב'.

על יומן הקריאה להכיל סיכומים בכתב נקי ומסודר „על החומר“ ו„על הספר“ וכן גם „העלילה“, „הגיבור-רים“ ופרקים כמו „מוסר-השכל“ (יעני מה אנו למדים מן היצירה) ו„פניני-לשון“ (שהם אוסף ביטויים משונים שהמחבר נאלץ להמציאם או להשאילם מן המקורות כיוון שהתקשה להתבטא בעברית פשוטה) ולבסוף „ביקורת“ (כלומר, מדוע נהניתי מאוד לקרוא את ה-יצירה ולמדתי ממנה רבות).

ייתכן ששלום עליכם היה בחור לא רע, אבל מאז חובס הכותב ביומן הקריאה התבולל שלו, לא חזר לקרוא שום ספר מספריו. אחרי חריש עמוק ב„חיי אדם“ ויגיעה קשה לתמצת את האוטוביוגרפיה הכבדה הזאת לתוך חמישה עמודי מחברת, וסחיטת ששים-שבעים פניני-לשון וחיפוש אחר כל מיני נימוקים קלו-